

RAZISKOVALNA NALOGA

Osnovna šola Lovrenc na Pohorju

BAJKE POKUKAJO V SEDANJOST

APLIKATIVNI INOVACIJSKI PREDLOGI IN PROJEKTI

Mentorici in lektorici:

Barbara Rocek Bregar, prof.

Mateja Žerjav, prof.

Avtorice:

Romana Breznik,

Gaja Kraner,

Ernesa Gumzar

Lovrenc na Pohorju, 2020

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*.
Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

BAJKE POKUKAJO V SEDANJOST
APLIKATIVNI INOVACIJSKI PREDLOGI IN PROJEKTI

Avtorice: Romana Breznik, Ernesa Gumzar in Gaja Kraner

ZAHVALA

Za pomoč in nasvete pri izdelavi raziskovalne naloge se zahvaljujemo mentoricama Barbari Rocek Bregar in Mateji Žerjav ter vsem učencem, ki so sodelovali, županu Marku Rakovniku za odgovore na vprašanja ter ustanoviteljici otroške folklorne skupine Jezernik - Sari Kraner. Zahvala gre tudi staršem za vzpodbude pri izdelavi raziskovalne naloge.

POVZETEK

Kulturna dediščina je most med dvema svetovoma, preteklostjo in sedanostjo. Povezana je s pripovedkami, pravljicami in z bajkami, v katerih se ponovno prebudijo starodavna slovenska mitološka bitja in nas popeljejo po skrivnostnih poteh rodnega kraja.

Vsi Lovrenčani jih dobro poznamo, saj so nam jih pripovedovali naši dedki, babice, očetje in mame, seveda pa se o njih učimo tudi v šoli. To je zapisano tako v učnem načrtu kakor tudi v srcu naše slovenske kulture.

V osredje naše raziskovalne naloge postavljamo bajke, pripovedke in pravljice Lovrenca in Pohorja, vendar nas bolj kot goli podatki zanima, kako bi jih ohranili zanamcem.

Teoretični del zapišemo s pregledom virov o zgodovini in legi Lovrenca na Pohorju. Posvetimo se raziskovanju slovenske mitologije. V empiričnem delu se v raziskavi lotimo pregleda bajk, pripovedk in pravljic, jih obnovimo ter bajeslovna bitja razdelimo med dobra in slaba, razvrstimo jih po spolu. Kot aplikativni inovacijski predlog pripravimo maketo mitološkega parka, ki bo za učenje in razvedrilo služila še naslednjim generacijam, popestrila pa bo tudi turistično ponudbo našega kraja. Maketo mitološkega parka predstavimo učencem 7. razreda. Z vstopnimi in izstopnimi listki raziščemo odnos sedmošolcev do bajeslovnih bitij. Temeljni namen raziskovanja uresničujemo s praktičnimi primeri učenja o bajeslovnih bitjih našega kraja na drugačen in sproščen način, ko pripravimo delavnice za učence 7. razreda ter opazujemo njihovo doživljanje, predvsem pa pridobljeno znanje. Izvedemo intervju z ustanoviteljico Otroške folklorne skupine Jezernik Saro Kraner in z županom Markom Rakovnikom, kateremu predstavimo aplikativni inovacijski predlog.

Skozi raziskavo pridobivamo odgovore na zastavljena raziskovalna vprašanja, potrdimo in ovržemo hipoteze.

Ključne besede: slovenska bajeslovna bitja, bajke, pripovedke, pravljice, kulturna dediščina, maketa za mitološki park

KAZALO VSEBINE

1 OPREDELITEV PROBLEMA.....	1
1.1 NAMEN APLIKATIVNEGA INOVACIJSKEGA PREDLOGA.....	1
2 TEORETIČNI DEL.....	4
2.1 GEOGRAFSKA IN ZGODOVINSKA PREDSTAVITEV KRAJA LOVRENC NA POHORJU	4
2.2 SLOVENSKA MITOLOGIJA	4
3 EMPIRIČNI DEL.....	8
3.1 PREGLED BAJESLOVNIH BITIJ.....	8
3.2 OBNOVE PRAVLJIC, PRIPOVEDK IN BAJK TER IZPIS BAJESLOVNIH BITIJ	11
3.3 DOBRA IN ZLA MITOLOŠKA BITJA TER DELITEV PO SPOLU.....	19
3.4 INTERVJU Z GOSPO SARO KRANER, USTANOVITELJICO OTROŠKE FOLKLORNE SKUPINE JEZERNIK IZ LOVRENCA NA POHORJU	20
3.5 INTERVJU Z ŽUPANOM, GOSPODOM MARKOM RAKOVNIKOM	22
3.6 IZVEDBA PRAKTIČNEGA PRIMERA V 7. RAZREDU.....	25
3.6.1 ANALIZA VSTOPNIH LISTKOV	25
3.6.2 ANALIZA IZSTOPNIH LISTKOV	30
4 ZAKLJUČEK.....	38
5 VIRI IN LITERATURA.....	40

Kazalo slik

Slika 1: Otroška folklorna skupina	20
Slika 2: Otroška folklorna skupina	20
Slika 3: Župan Lovrenca na Pohorju Marko Rakovnik	23
Slika 4: Učenci poslušajo bajko Krave iz Lehna.....	28
Slika 5: Učenci kuhajo "napoje".....	28
Slika 6: Učenci igrajo igro	28
Slika 7: Učenci kuhajo "napoje".....	28
Slika 8: Maketa parka Bajke pokukajo v sedanjost.....	29
Slika 9: Učenec se preobleče v vilo.....	29
Slika 10: Učenec se preobleče v vilo.....	29
Slika 11: Učenca uprizarjata igro med vilo in kmetom	29
Slika 12: Učenci delajo vragolije	29
Slika 13: Učenka nariše svoj grob	29
Slika 14: Poveži škrate in kapice	35
Slika 15: Zmaji.....	36

Kazalo grafov

Graf 1: Poznavanje bajeslovnih bitij	26
Graf 2: Kraj spoznavanja bajeslovnih bitij	26
Graf 3: Zanimanje za bajke, pripovedke in pravljice	27
Graf 4: Spoznavanje novih mitoloških bitij.....	31
Graf 5: Zanimanje učencev po izvedeni uri	31
Graf 6: Zanimanje za obiskovanje parka	32
Graf 7: Ovrednotenje ure	32
Graf 8: Najljubša postaja oz. delavnica	33

Kazalo tabel

Tabela 1: Pregled zlih in dobrih bajeslovnih bitij.....	19
Tabela 2: Pregled bitij po spolu	19

1 OPREDELITEV PROBLEMA

1.1 NAMEN APLIKATIVNEGA INOVACIJSKEGA PREDLOGA

»Ljudje prihajajo in odhajajo, rodovi se menjajo ... Kar je bilo včeraj, se danes že spremeni, mnogokaj povsem izgine in se pojavi spet na novo. Tako je pač z življenjem na splošno, spleteno je v verigo minevanja, spreminjanja – rojstva in smrti«. (Drago Vresnik)

Mladih dandanes kulturna dediščina kraja ne zanima toliko, v današnjem času se vsi pogovarjajo o bolj »modernih stvarih« ali pa se sploh ne pogovarjajo in čas preživijo na telefonih, računalnikih in tablicah. Lahko bi rekli, da so mlajši otroci še vedno nekako bolj povezani z bajeslovnimi bitji, predvsem ko gledajo risanke in tako spoznavajo bitja z različnimi sposobnostmi ter verjamejo v njihovo skrivnostnost in moč. Prepričane smo, da imajo tako starši kot učitelji pomembno nalogo. Privzgojiti nam morajo spoštovanje do kulturne dediščine našega kraja.

Za raziskovalno nalogo smo se odločile predvsem zato, da bi mladim in starejšim približale pohorska bajeslovna bitja in jih seznanile z njimi, saj marsikdo ne ve, kakšen je njihov izvor in pomen. Slovensko bajeslovje smo želele natančno raziskati in ga povezati z našim rodnim krajem. Na kulturno dediščino kraja moramo biti ponosni. Z raziskovanjem smo odkrile tudi nam do sedaj neznana bajeslovna bitja ter izdelale aplikativni inovacijski predlog, katerega bomo s pomočjo občine prenesle v kraj in bo postal točka za stik s kulturno dediščino in tudi popestritev krajevnega turizma. Po pregledu turistične ponudbe v kraju smo opazile pomanjkljivosti. Če bi kraj obiskala družina z otroki ali šolske skupine, bi si zagotovo želeli obiskati mitološki park, ki bi jih popeljal skozi zgodovino in mitologijo kraja.

Menimo, da bi otroci in odrasli lažje spoznavali kulturno dediščino kraja preko bajeslovnih bitij, ki izhajajo iz našega kraja in ga tudi predstavljajo, zato je namen aplikativnega inovacijskega predloga pripraviti maketo mitološkega parka, jo predstaviti učencem in opazovati njihov odziv ob reševanju nalog o pohorskih mitoloških bitjih.

V teoretičnem delu predstavimo Lovrenc na Pohorju, tako geografsko kot tudi zgodovinsko. Nato na kratko opišemo slovensko mitologijo in njene značilnosti. Teoretično znanje črpamo iz knjig in s spleta.

V empiričnem delu poiščemo pohorske pravljice, bajke in pripovedke, ki so povezane z našim krajem, napišemo kratke obnove in izpišemo mitološka bitja, določimo značajske lastnosti ter jih razporedimo med dobre in slabe. Podrobno pregledamo bitja po spolu.

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

Iz naravnih materialov izdelamo igralno ploščo ter pripravimo naloge za učno uro o pohorskih bajeslovnih bitjih. Ta igralna plošča je hkrati maketa ideje za občinski projekt, v okviru katerega bi v kraju postavili mitološki doživljajski park. Park bi bil narejen iz naravnega materiala, saj je Lovrenc na Pohorju bogat z naravnimi dobrinami. Postaje v parku bi popestrile table s predstavitevijo geografske lege in zgodovine kraja ter opisom pohorskih mitoloških bitij. Na vsaki postaji bodo ustvarjalne naloge, vezane na pohorska bajeslovna bitja.

V sedmem razredu bomo poznavanje učencev preizkusile z igro o bajeslovnih bitjih. Prebrale jim bomo pravljico Vile in kmetove krave. Za sedmošolce smo se odločile, ker je v učnem načrtu predvidena obravnava mitologije. Učenje bo potekalo po zakonitostih NTC sistema učenja, kar pomeni, da se bodo učenci učili z asociacijami, gibanjem in s funkcionalnim učenjem in bodo s pomočjo iger utrjevali in razvijali posamezna miselna področja; kartice z lažnimi in resničnimi trditvami o bajeslovnih bitjih, risanje domišljjskega bajeslovnega bitja in izdelavo bitja iz naravnih materialov, ki jih bodo nabrali sami v našem kraju in okolici, reševanje ugank, igra vlog. (Rajović, 2020) Obiskovalce pa bi po parku popeljala tudi Otroška folklorna skupina Jezernik, ki bo zgodbo predstavila z ljudskimi plesi, petjem pesmi in kostumi. Pripravimo intervju z ustanoviteljico folklornega društva Saro Kraner in jo povprašamo o ideji, zamisli za ustanovitev, o delu in pripravah za določen splet. Naš inovacijski predlog predstavimo tudi županu Marku Rakovniku ter z njim izvedemo intervju.

Napišemo naše ugotovitve in uredimo, potrdimo ali ovržemo hipoteze. Na koncu navedemo vire.

V aplikativnem inovacijskem predlogu smo se ukvarjale z naslednjimi raziskovalnimi vprašanji, na podlagi katerih smo postavile hipoteze.

V1. Ali je več mitoloških bitij v pohorskih pripovedkah moškega ali ženskega spola?

H1: Več mitoloških bitij je moškega spola.

V2. Ali je več pohorskih mitoloških bitij dobrih ali zlobnih?

H2: Več pohorskih mitoloških bitij je dobrih in ljudem pomagajo.

V3. Ali učence zanima slovenska/pohorska mitologija?

H3: Učenci brez motivacije in spodbude niso zainteresirani za slovensko/pohorsko mitologijo.

V4. Ali maketa parka Bajke pokukajo v sedanjost učence bolj pritegne k poslušanju in prepoznavanju kulturne dediščine kraja?

H4: Maketa parka Bajke pokukajo v sedanjost z drugačnim načinom spoznavanja učence bolj pritegne k poslušanju in prepoznavanju kulturne dediščine. Učenci si želijo park bajeslovnih bitij, saj bi v njem doživeli osebno izkušnjo in bi aktivno spoznali pohorska bajeslovna bitja.

V5. Kakšna je vloga mitoloških bitij v kulturni dediščini Lovrenca na Pohorju?

H5: Mitološka bitja imajo v kulturni dediščini izjemno pomembno vlogo. Mitološki park bi oživil kulturno dediščino kraja in popestril turistično ponudbo.

Pri aplikativnem inovacijskem predlogu uporabljamo naslednje metode raziskovanja.

- Teoretični pregled literature in virov, ki se nanašajo na bajke, bajeslovna bitja, slovansko mitologijo in na Pohorje s poudarkom naselja Lovrenc na Pohorju.
- Raziskava spletnih virov o zgodovini, geografski legi, značilnostih Lovrenca in bajeslovju nasploh.
- Bajeslovni poizvedovalnik, s katerim ugotavljamo odnos mladostnikov do bajeslovnih bitij. Priprava, izvedba in analiza delavnice v sedmem razredu.
- Intervju z županom Markom Rakovnikom.
- Intervju z ustanoviteljico Otroške folklorne skupine Saro Kraner.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 GEOGRAFSKA IN ZGODOVINSKA PREDSTAVITEV KRAJA LOVRENC NA POHORJU

Naselje Lovrenc na Pohorju zavzema severni del vzhodnega Pohorja in obsega del ozemlja jugozahodno od velike dravske vijuge, s katero prehaja reka Drava iz tesne soteske v široko Dravsko dolino nad Mariborom. Ribniško-lovrenško podolje, imenovano tudi Pohorsko podolje, je treba šteti za posebno enoto Pohorja. Podolje predstavlja naravni hodnik v osrčje Pohorja, kjer je skupaj s krajevnim središčem Ribnico nastal Lovrenc. Leži ob reki Radoljni in je skupno z reko Slepenco izdelala prostrano dolino. Na sredi nasute ravnice, edine v vsem Pohorju, je nastalo naselje Lovrenc na Pohorju. Občino Lovrenc na Pohorju vodi župan Marko Rakovnik. Naselje ima 3153 prebivalcev. Površina zavzema 84 km². (Občina Lovrenc na Pohorju, 2020)

Današnji kraj se je razvil iz naselbine pod cerkvijo svetega Lovrenca. Z nastankom župnije svetega Lovrenca se je uveljavilo ime kraja Sv. Lovrenc v Puščavi. Številne nadloge, kot so kuga, lakota, požari in odmaknjena lega, so bile krive, da lovrenški trg dolgo ni zaživel. Razcvet mu je prinesla steklarska industrija. V steklarni so bili zaposleni predvsem priseljenci s Češkega. V okolici je bilo razvito tudi železarstvo. Tržani so se takrat ukvarjali tudi z lesno trgovino. Lovrenški splavarji so zato postavili na cesto sredi trga kip svetega Miklavža, ki je priprošnjik splavarjev. Velike zasluge za ohranjeno kulturno dediščino lovrenškega območja ima samostanska duhovščina. Zaradi svoje geografske lege je bil že pred II. svetovno vojno znan kot klimatsko okrevališče. Pri t. i. penzionu Juli oz. Bitner so na začetku 18. stoletja stale fužine. (Mlinarič, 1991)

2.2 SLOVENSKA MITOLOGIJA

V preteklosti je kot začetnik zapisovanja narodne mitološke preteklosti zastopan Janez Vajkard Valvasor (v sedmi knjigi njegove knjige *Slava Vojvodine Kranjske*), za njim pa Anton Tomaž Linhart (*Poskus zgodovine Kranjske II.*). V svojem delu opiše predvsem bitja, ki so k nam prišla s severa: brezdelnega boga, Svantevida, Živo, Radogosta, Od domačih pa omeni le kurenta ter vse "polbogove z lastnostmi hudega" - kot so: vrag, zlodej, hudič, škrat, mora.

V nasprotju s tem zapisom je Vodnik v začetku 19. stoletja omenil že naslednja bitja:

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

volkodlaka, vejdomca, pogornega moža/pogorno ženo, povodnega moža, torco, moro, morsko nogo in rojenice. (Koprej, 2008)

Danes poznamo na Slovenskem okoli petdeset bajeslovnih bitij, vendar ljudsko izročilo še ni popolnoma izčrpano.

Stari pohorski časi segajo še do nedavnega. V sebi so imeli gotovo kaj dobrega in tudi slabega. Pohorje je bilo nekoč in še tudi po vojni polno romantike. Med širnimi gozdovi so posejane samotne kmetije. Po nešteti grabnih teče voda iz kristalno čistih pohorskih studencev. Žage so žagale les in številni kmečki mlini so mleli žito, ki so ga kmetje z okoliških hribov vozili in nosili v mlin, potem pa zopet nazaj v bregovo moko. Naše gore, vode, jezera in polja so bila nekoč živa. Našo bajno lepo deželo so v neki davni dobi oblikovala bajna bitja. Cerčniško jezero je nastalo po nasvetu povodnega moža, Ribniško jezero na Pohorju je na današnje mesto preselil pohorski povodni mož, nekdanje jezero v Matkovem kotu je odteklo, ker je zmaj pregrizel jez. Potok Martuljek pod Špikom je ostanek hudobnega velikana. Presihajoči studenec ob skali Igli v Logarski dolini presiha, kadar velikan pije iz njega v podzemni votlini. Crnogrobško cerkev je pomagala graditi dobra velikanka, ajdovska deklica, ki je z eno nogo stopila na Šmarno goro, z drugo na Šmarjetno goro pri Kranju in graditeljem cerkve prinašala vodo in kamne iz Save. Prav posebno mesto imajo vile v ljudskem izročilu. V pripovedi vstopajo kot rečne vile, jezerske vile, gorske vile, vile rojenice, vile sojenice. V našem narodu so zrasli najsvetlejši ljudski junaki, kot so Peter Klepec, ki je nekega jutra tako naklepal Turke, da si nikdar več niso upali v naše kraje, Kralj Matjaž, ki spi v gori pod Peco, a se bo nekega dne, ko se mu bo brada devetič ovila okoli kamnite mize, prebudil in bo s svojo vojsko vstal in tedaj bo pred njegovo votlino zrasla lipa, ki bo vso okolico napolnila s prijetnim vonjem, tedaj prebujeni Kralj Matjaž pa bo prinesel pravico na svet, Miklova Zala, ki je s svojim begom iz turškega suženjstva ustvarila najlepši lik slovenske žene.

Smo v novem tisočletju, kjer rastejo novi rodovi, z novimi pogledi na svet, z novimi izkušnjami. Pohorski kmetje so se včasih preživljali z gozdom in zemljo. Gozdovi so bili njihov vir zaslužka. Veseli so bili, da živijo med njimi, njihovo življenje se je med njimi začelo in končalo. Doma so sejali vse, kar so potrebovali. Iz žit so pridobivali moko, ki jim je bila osnova za mnoge jedi. Sedaj je vse drugače. Naši lepi domači pohorski gozdovi, ki nam pomenijo življenje, zastrupljeni umirajo. Polja več ne valovijo v zlatem klasju. V štedilniku marsikje ne gorijo več dišeča drva, ampak plin. Kmetje ne znajo nič več narediti ročno. Otroci so bili tisti, ki so včasih pri delu pomagali in prevzeli zemljo, posest, ko njihov oče ni več zmogel. Sedaj

hodijo v šolo in ko že doštudirajo in imajo poklic, odidejo od doma. Anton Gričnik, rojen leta 1947 v Planini na Pohorju in avtor mnogih pesmi (Hvalnica Pohorju, Rajanje zime, Čas bi zavrtel nazaj ...), ki jih je napisal ob njegovem pohodu po kmetijah in poslušanju raznih bajk, pripovedk, pravljic ter iz tega črpal svojo snov oziroma obnovo ljudi, ki jih je poslušal ob pripovedovanju za svoje pisanje. Pripoveduje nam o svojem življenju in pravi, da je bilo tam gori visoko pod Roglo, skoraj v samem osrčju Pohorja, na samotni kmetiji, lepo, čeprav težko. Pravi, da je bil tak kot večina otrok. Pasel je ovce, zelo rad se je igral, pa tudi učil in bral. Pove tudi, da je spoznal, da ima še danes pravzaprav vsaka vas svojo zbirko pripovedi, zlasti pa jo je imela nekoč. Na svojih potih je od blizu začutil skrivnosti in bajni utrip starodavnega Pohorja. Marsikoga je obiskal na domu, ta pa ga je vprašal, ali ga je kdaj kaj strašilo. Vile, coprnice, palčki, škрати, zakopani zakladi, škopnik, divji mož, povodni mož, divja jaga, vrag, Kolomon, trupta, mora, nočni pogrebci, cahni, krvavo pleče, svinjska kuga, smrt? Anton pravi, da je tudi tisto popotovanje po Pohorju bilo kot svojevrstna pravljica ali vsaj povest. Nihče, noben narod, torej tudi Slovenci in Pohorci ne, niso pripovedovali kar tako. Na svoj pogosto preprost način so skušali izpovedati tisto, kar so nosili v sebi. Vse je imelo svoj smisel, pomen in namen. Zgodb si navadno niso izmišljevali, ampak so pripovedovali predvsem tisto, kar so dozdevno ali resnično doživeli, in tako, kot so reči pač razumeli. In niso pripovedovali le zato, da bi se zabavali, šalili in kratkočasili, ampak tudi in morda predvsem zato, da bi se oblikovali, učili in vzgajali, da bi prenašali in širili staro modrost, s tem pa prodirali vedno globje v smisel življenja. Povedal je, da zares ni hotel, da bi se vse zdelo le kot zbirka praznih pripovedi, burk in pravljic, ampak je želel poudariti, da gre pogostokrat za pristna pričevanja. Pohorci so naravo doživljali kot polno in živo, vse polno skrivnostnih bitij se je gibalo v njej. Zato so mogli biti tudi silno neustrašni, pogumni in žilavi. Bili pa so tudi dobrovoljni in šaljivi. Marsikaj so gotovo tudi sami projicirali v naravo, marsikateri naravni pojav so si pa po svoje razlagali. In tako so nastale zgodbe. Gričnik pravi, da ima vse bajno za podlago neko resničnost in da iz nje izvira, da so ljudje najprej doživljali, potem šele kombinirali. Sicer si pa sam pogosto ni bil na jasnem, kje je meja med tistim, kar je pripovedovalec verjel in kaj je imel za izmišljeno. Da bi prišli posamezni motivi v zgodbi bolj do izraza, je Anton sorodne zgodbe, zlasti krajše ali manj pomembne, združeval v skupine npr. o vilah, škopniku, divji jagi. Več zgodb, na primer o istem strahu, ki je lep zgled, kako pravljичna snov nastane, se s kroženjem spreminja in preoblikuje.

Anton Gričnik pravi, da ko je poslušal pripovedovanje zgodb iz ust ljudi, ki so govorili v narečju, je seveda moral veliko prevajati besede, vendar je hotel način pripovedovanja čim bolj ohraniti, prav tako mnoge besedne zveze. Da bi bile knjige, ki jih je pisal, dostopne čim širšemu

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*.
Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

krogu bralcev, je vzel za podlago nekakšen pohorski pokrajinski jezik. Na koncu pa izpove še misel: »Knjige naj navdajajo vsaj z mislijo mnogih pohorskih pripovedovalcev, da nekaj je, zaradi česar se splača živeti, delati in tudi trpeti. Naj služijo k vsestranski rasti Pohorcev!« (Gričnik, 1995)

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 PREGLED BAJESLOVNIH BITIJ

V literaturi in na spletu smo poiskale slovenska bajeslovna bitja in izpisale njihove značilnosti.

Kača je bajeslovno prikazana kot zelo velika in nevarna, po navadi bele ali črne barve, lahko tudi pisane. Ima krono na glavi, diamant, zlato jabolko. Simbolizira življenje in smrt, predstavlja čuvajko zakladov. Prišla naj bi nad ljudi za kazen. (Koprej, 2008)

Povodni mož je velik, zelen, luskinast ali kosmat mož, z ribjim repom, lahko je tudi mladenič. Prebival naj bi v morju, jezerih, rekah, potokih. Ljudje na Štajerskem so svarili otroke, da jih ne bi potegnil v vodo; prežene ga pokanje z biči, žvižganje, zvonjenje zvonov in se preseli kar ponoči, pusti pa luske, oglje, žeblje, ki se spremenijo v zlato. Včasih ugrabi ljudi, predvsem otroke in dekleta. (Koprej, 2008)

Škrat je bitje s starikavim obrazom in pritlikavo postavo, z belo brado in rdečo koničasto kapico. Je čuvaj zemeljskih zakladov, živel naj bi v votlini in kopal rudo. (Koprej, 2008)

Vila je belo oblečeno bitje z dolgimi svetlimi lasmi, ki živi v drevesnih razpokah, votlinah, skalah, v bližini vode. Predvsem vodne vile naj bi ob nočeh plesale vilinsko kolo. Ljudje naj bi jim na polje nastavljali štruklje, mleko in druge jedi, one pa naj bi jim za to opravljale delo, oskrbele živino, podarile nit, ki ji ni bilo kraja, dokler ni kdo tega omenil. Tudi same naj bi imele živino. Za pastirja pa so včasih ugrabile dečka. Kdor pa je za njih storil dobro delo, so ga uslišale in včasih kakšnega mladeniča vzele tudi za moža. Imele naj bi otroke in pustile živeti le tiste, za katere so vedele, da bodo pošteni. Zakonska sreča naj bi trajala le do takrat, ko mož prekrši kakšen zakon. Vila naj bi se pojavljala tudi v podobi zapeljivke oz. privida, ki vodi v pogubo. (Koprej, 2008)

Rag ima rogove, kopita in rep. Lahko se prikazuje v katerikoli živalski podobi, razen kot golob ali jagnje, lahko tudi kot lovec oz. gospod. Prevezel je vlogo zmaja, demona, velikana, divjega lovca, škrate, volčjega pastirja. Vrag v ljudskih pripovedih odigra različno vlogo (zida cerkev ali most, sklene pogodbo za nerojenega otroka, na pergament zapisuje duše, odnese nevesto, izumi žganje, tobak, vinsko trto). (Koprej, 2008)

Zmaj je bajeslovno bitje s potezami ptiča, kače ali kuščarja. Ima več glav, ki bruhajo ogenj. Je simbol vladarskih in življenjskih moči ter je povezan s strelo in rodovitnostjo. Pojavlja se kot čuvaj skritih zakladov, daritelj. Zmaj v jezeru ali v morju naj bi s premikom repa povzročil hude nesreče (plazove, potres, vdor), kadar pa zapusti svoje bivališče in se dvigne v zrak, nastane huda nevihta. Kradel naj bi predvsem živino, dekleta. Nastane pa lahko iz kače, ko dopolni sto let in ji zrastejo peruti, tace in rep, lahko pa nastane tudi iz raka. Znano pa je bilo, da se izleže iz jajc, ki jih izvali črn ali pisan petelin. (Koprej, 2008)

Možuh je palček, ki je pomagal jezerniku. Jezernik ga je spraševal za nasvete in jih upošteval. V Lovrencu imamo Možuhovo pot po Lovrencu, da lahko turisti bolje spoznavajo preteklost Lovrenca na Pohorju in sam kraj. (Koprej, 2008)

Jezernik ali povodni mož je zeleno bajeslovno bitje. Živel naj bi na Lovrenških jezerih in pazil oz. ohranjal naravo. Bil je dober mož, pošten, prijazen, če pa je kdo grdo delal z naravo, je znal biti tudi zelo jezen in maščevalen, ter vsakemu, ki je grdo ravnal z naravo, dodelil hudo kazen. V kraju organiziramo tudi Jezernikove dneve. Jezernik je predstavnik Lovrenca ter Lovrenških jezer. (Koprej, 2008)

Coprnica je ženska, ki zna čarati bodisi prirojeno ali pridobljeno. Čara s pomočjo dejanj, zelišč, zvarkov, urokov, zagovorov, molitev, s črnimi bukvami, palico, z zvoncem, blagoslovljeno vodo pa tudi s pomočjo duhov. Ljudje so verjeli, da čarovnice letijo, da njihov duh zapusti telo in potuje po drugem svetu, kjer pride v stik z duhovi in dušami rajnih. Pred čarovnicami so se branili s pomočjo blagoslovljenega smodnika, soljo, z blagoslovljeno vodo, narobe obrnjeno obleko. Zločin ženske so označili kot čarovništvo in jo obsodili čarovništva. (Koprej, 2008)

Palček je majhnemu moškemu podobno bitje, ki je navadno močnejše postave in ima brado. Palčki se pojavljajo predvsem v pravljicah, po nekaterih teorijah so se začeli pojavljati šele v obdobju romantike, kjer je bila fantazijska književnost pogost način bega romantičnih avtorjev pred realnostjo. V tem se palčki, ki so praviloma dobra bitja, razlikujejo od škratov, ki so mitološka bitja in so del starejšega ljudskega izročila, zato nastopajo v ljudskih pripovedkah. V nasprotju s palčki so škrti lahko tako dobri kot tudi hudobni in nevarni. Večkrat imajo čarobno moč in so čuvaji zaklada. (Koprej, 2008)

Škrat je literarno-mitološki lik, zelo majhnemu moškemu podobno bitje, navadno nagajivo.

Škopniki predstavljajo blodeče duše v podobi žarečega snopa oziroma goreče metle. Podobni so sovi, letečemu zmaju ali goreči kači, nastopajo lahko v podobi sršenastodlakavega možica, goreče ptice, žarečega bitja ali gorečega moža. Škopniki stalno spreminjajo svojo podobo, sposobni so prevzemati tudi človeške lastnosti. Lahko so tudi nevarni, saj naj bi sedali na otroke, jih dušili v spanju, jih kljuvali, jih kradli in zamenjevali. Ogroženi naj bi bili predvsem otroci, ki jih starši zanemarjajo. Škopniki naj bi povzročali hrup v gozdu in radi naj bi posedali na vrhovih smrekovih dreves in jih včasih tudi osmodili. Nevarni naj bi bili predvsem zato, ker lahko s svojimi iskrami zanetijo ogenj. Ljudje so jih povezovali z zvezdnimi utrinki. Škopjenkovo gnezdo naj bi predstavljale točke na nebu, od koder se usipljejo utrinki. (Koprej, 2008)

Divji mož je bajno bitje, ki pozna in obvladuje zemeljsko bogastvo, živalski in rastlinski svet in vremenske ter druge naravne pojave. Človeku je lahko prijazen in naklonjen, svetuje mu (predvsem o pridelkih), lahko pa je sovražen in škodljiv. Je orjaške postave, poraščen z dlako ali mahom, rad ima kruh in mleko. Če mu dajo jesti, se ljudem oddolži, če mu jed odrečejo, kaznuje skopost. Pomaga pri delu na poljih, jim pokaže nove načine pri delu, nikoli pa ne izda vseh skrivnosti. V nekaterih pripovedih ima divji mož značaj ugrabitelja, zato ga ljudje lovijo in včasih tudi pokončajo. (Koprej, 2008)

Divja jaga je viharni dir skrivnostnih konj pod nebesnim obokom, nočni obhod demonov, duš mrtvih. Kogar bi jaga dohitela, bi ga raztrgala. Le če bi se vrgel v desno kolesnico na vozni poti ali se prekrižal in stopil v stran ter se ne ganil, bi se rešil. Lahko bi vrgla tudi v mimoidočega sekiro in jo čez leto dni na istem mestu izdrla in ga rešila bolečin in oslabelosti. (Koprej, 2008)

Kolomon je knjiga, s katero se da vedeževati in čarati. (Koprej, 2008)

Mora je prikazen človeške, živalske ali nadnaravne podobe, lahko se spreminja celo tako, da prileze skozi ključavnico ali špranjo in tlači, duši ali sesa spečega človeka oz. žival. Mora naj bi postala sedma hčerka ali sin, otrok, rojen ob nepravem času oz. v nesrečnem trenutku. Mora se ponoči priplazi kot starka z dolgimi kremplji in žarečimi očmi, zgrbančen dedek, mačka s petimi nogami, pes, krava, kura, črna senca. Pred moro so se branili tako, da so ji nastavljali nož, ki so ga dali v posteljo ali v ključavnico, ali pa so nož zapičili v vrata. Pod otroka, ki ga je mora hodila sesat, so dali vrečo s praprotjo. Otrokom so okoli vratu obešali amulete, blagoslavljali so jim srajčke. (Koprej, 2008)

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

Smrt je posebljena, prikazuje se kot velika koščena bela žena s koso ali košem na ramah, kot suha, bleda, v belo oblečena žena ali kot okostnjak. Predstavljali so si jo tudi kot angela smrti, ponekod tudi kot deklico. Verjeli so, da smrt ponoči prihaja v hišo k ognjišču iskat iskre, da bi se ogrela. Če isker ni našla, je umorila gospodinjo, lahko pa tudi druge pri hiši. Če smrt pokliče človeka in se ji ta oglasi, ga odnese. (Koprej, 2008)

3.2 OBNOVE PRAVLJIC, PRIPOVEDK IN BAJK TER IZPIS BAJESLOVNIH BITIJ

Prebrale smo Pohorske pravljice, pripovedke in bajke Jožeta Tomažiča in Noč ima svojo moč Antona Gričnika ter izbrale tiste, ki so se nam zdele najbolj zanimive in tiste, ki so povezane z našim krajem.

ROJENICE PREROKUJEJO USODO

Kmet je bil skopuh, vile rojenice so ga prosile, če bi jim lahko dal bob oz. so ga hotele pretentati, da mora bob sejati pozimi, kmet jim je grdo rekel, da ve, da ga hočejo pretentati in da ga ima še za sebe premalo. Vile sojenice so mu napovedale, da bo revež. In res je bil. Dobil je otroka, prišle so vile rojenice in mu napovedale, da bo imel njegov otrok grdo usodo (hodil bo, kot bi sejal bob, raztrgal ga bo volk, obesil se bo) – razen, če otroka reši božje ime. Otroka je res rešilo božje ime, saj so ga vedno pokrižali pri njegovih prvih korakih in pred delom, tudi ko se je želel obesiti, se je obesil v božjem imenu – tako, da se v resnici sploh ni mogel obesiti. (Tomažič, 2011)

Bitja → Vile rojenice: pretkane, slabonamerne.

VILIN KLOBČIČ

Pastir je služil pri gospodarici in gonil ter molzel krave. Pohorske vile so vsak dan prišle in pomolzle krave v vedra ter jih odnesle v njihov dom. Gospodarica je pastirja kregala, saj je vedno prinesel malo mleka. Vile so v zameno, da so lahko jemale mleko, gospodarici spletle klobčič volne in rekle, da ne sme nihče nikoli, ko odvija volno, godrnjati, kdaj bo že konec te volne. Lenoben pastir, ki pa je prišel služiti, je moral odvijati klobčič, nikoli ga ni bilo konec, izrekel je besede, ki jih ne bi smel in klobčič volne je izginil. (Tomažič, 2011)

Bitja → vile: sklepale so kompromise s kmetico, dobronamerne, prijazne, ustrezljive.

VILE IN KMETOVE KRAVE

Krave so na kmetiji vsak dan izginile – nihče ni vedel kam, vendar so po vrnitvi imele vedno veliko mleka. Sumili so, da k belim pohorskim vilam. Nekoč vzamejo za pastirja radovednega fanta, ki je hotel izvedeti več o izginotju krav, čeprav mu je kravarica rekla, da se za to ne sme zanimati, saj drugače krave ne bodo imele več toliko mleka. Pastir pa se je prijel krave za rep, izginil z njimi k vilam, tam so krave jedle zlato travo oz. seno, vila je pastirja videla in bile so užaljene, da si je nekdo drznil priti v njihov svet. Poiskale so si druge krave. Krave po vrnitvi niso imele toliko mleka kot po navadi, kravarica je izvedla zvijačo pastirja, ga pretepla, gospa Travžič – kmetica, pa je pastirja za vedno izgnala. (Tomažič, 2011)

Bitja → bele vile: prijazne, užaljene, radodarne, dobronamerne.

VILE SVETUJEJO ZIMSKO SETEV

Vile so že od nekdaj govorile kmetom, kam in kdaj morajo sejati bob. H kmetu je prišla gradiška vila in mu rekla, da mora posejati bob, bila je šele zgodnja pomlad. Kmet je po dolgem obrekovanju svoje žene le poslušal vilo. Ko je odšel spomladi pogledat, ali je bob že zrasel, je bil že zelo velik, vendar je bila samo lupina boba. Hotel ga je že pokositi, ko mu je vila rekla, naj ga pusti. In res ga je pustil ter čez nekaj časa je zrasel, travo okoli njega pa so oplele vile same. Kmet se je odločil, da bo od zdaj naprej vedno poslušal nasvete gradiških vil. (Tomažič, 2011)

Bitja → gradiške vile: prijazne, zaupljive, rade so pomagale kmetom, modre.

VODOVNIK UGRABI PASTIRIČKO

Pod pohorskim slapom je živel vodovnik – povodni mož. Nekega dne pastirička žene ovce in se ustavi pri slapu. Povodni mož se odloči, da bo njegova žena, saj je zelo lepa, jo ugrabi in odpelje v podvodni grad. Ona joče, saj pogreša svoj dom. Dobita tri otroke in po treh letih vodovnik pastirički dovoli obiskati svoje domače, pod pogojem, da je privezana na vrv in ko za vrv potegne tretjič, mora biti doma. Pastirička tega ne upošteva in povodni mož se ji maščuje. Ubije njenega prvega otroka in ji ga prinese v dom, nato ji grozi, da se bo zgodilo še hujše, če ne pride nazaj k njemu. Povodni mož je preklel njihovo hišo, pastirička se zgrudi, vsi pa začnejo moliti, da se prekletstvo vodovnika ne bi uresničilo. Pastirička pa se nato z žalostjo za vedno vrne k povodnemu možu v njegov podvodni grad. (Tomažič, 2011)

Bitja → povodni mož: maščevalen, jezen, požrešen.

JEZERSKI ZMAJ

Nekoč je živel petelin, ki je bil star že sedem let in je znesel jajce – njegovo prvo in zadnje. Iz njega se je zvalil zmaj in odšel živeti v jezero. Tam je zelo zrasel in ljudem v dolino pošiljal poplave s svojim udarjanjem z repom. Ljudje so bili jezni in zmaj je hotel vsak mesec eno kravo in obljubil je, da jim ne bo več pošiljal poplav v dolino. Nekoč so ljudje napolnili kravo z gašenim apnom, zmaj je kravo pojedel, se napil vode in umrl. Počil je, a se jim je maščeval. Ko so ljudje nekega dne odšli z voli po hlode in sta dva vola na mestu, kjer je živel zmaj, v potoku, ki je bilo zdaj močvirje, utonila, so ljudje tam zgradili kapelo, da se ne bi zgodilo še kaj hujšega. (Tomažič, 2011)

Bitja → zmaj: maščevalen, jezen, sklepal je kompromise z ljudmi.

DRAVSKI VODOVNIK

Živel je dravski vodovnik, ki je imel tri hčere, ki so se zaljubile v tri splavarje. Vodovnik je zato odšel k tesarju – očetu teh treh splavarjev in ta mu je odgovoril, da ne njegova dekleta in ne njegovi sinovi ne bi bili srečni, saj ne spadajo skupaj. Vodovnik se je zato maščeval in splavarji so utonili v vrtincu, razen najmlajšega, ki ga je rešila najmlajša vodovnikova hči, a tudi ta ni imel sreče, saj se je poročil s svojo pohorsko nevesto, ki pa so jo vodovnikove hčere skupaj z njim potegnile v reko. (Tomažič, 2011)

Bitja → vodovnik: maščevalen, jezen, nesramen.

GORSKI ZMAJ

V votlini Konjiške gore je živel zmaj in ker je tako močno plaval po vodi, so se meščani v Dravski dolini zbal, da bodo skale popustile in bo voda poplavela dolino. V zameno da se zmaj ne bi več tako močno premikal, so mu vsak mesec žrtvovali šest deklet. Na vrsti je bila graščakova edinka, ampak je ni hotel žrtvovati za zmaja. Zato gresta župnik in graščak k hostniku, močnemu in čokatemu gospodu in ta se bojuje z zmajem ter ga premaga. Njegova kri in voda v gori pa začneta poplavljati Dravsko dolino, a jo reši župnik z njegovo mašo in molitvami. Pred goro nato zvalijo kamenje in zaprta je za vedno. (Tomažič, 2011)

Bitja → zmaj: rad je plaval, ustrežljiv, prijazen.

JEZERNIK SELI ČRNO JEZERO

Živel je vodovnik, ki je vedno okrog pasu nosil pas, katerega so pastirji za vsako ceno hoteli dobiti, a jim nikoli ni uspelo. Zagrozili so mu, da, če jim ne da pasa, da bodo postavili zvonove na cerkvi, še večje kot so bili zdaj. Jezernik se je odločil, da se preseli na Pohorje, saj ni rad poslušal zvonov pastirjev oz. so ga motili. Tam sta z njim zelo grdo ravnala graščakinja in njen sin, on pa ju je samo prosil za hlebec kruha in hotel popiti malo studenčnice, zato se jima je maščeval in porušil njun grad. Z voli, ki si jih je sposodil pri kmetu, je zajel vodo pri jezeru in jo peljal na Pohorje, kjer si je ustvaril novo jezero. Pastirji so spet prišli za njim, eden je celo poskusil popiti njegovo vodo, a ga je jezernik kaznoval in voda je narastla tako, da so vsi hitro odšli nazaj v dolino. Ko je enkrat bila suša, pa je pastir prišel k vodovniku in ga prosil, naj malo zalije suho zemljo. Res jo je, pastir pa mu je v zameno v jezero vrgel beli hlebec kruha. (Tomažič, 2011)

Bitja → jezernik: maščevalen, prijazen, pošten, pravičen.

VELIKAN VOLVEL

Živel je velikan Volvel z njegovo ženo Grakinjo, ki mu je hodila nabirat polnočno volvelico, da je lahko velikan jezdil črni oblak in pastirjem kradel ovce, krave, koze. Nekega dne kovaču izgine edina krava in se odpravi k Volvelu, a tam mu njegova žena ne odpre ter mu reče, da če hoče dobiti kravo nazaj, mora poiskati polnočno volvelico. Med potjo pa zagleda Volvela na črnem oblaku, se ga prestraši in zbeži. Nato čez nekaj časa pastir pase devet krav, pastir zaspi in ko se zbudi vseh devet krav, izgine, on pa se napoti k Volvelu in ga najde med spanjem, njegovo ženo pa zraven njega. Obeh se prestraši, zato zbeži in odide k župniku, ta pa reče, da če je velikan človek, naj ostane človek, če pa je zmaj, pa naj izgine tja, kjer raste trava volvelica. In res v trenutku z ženo na črnem oblaku izgineta na najvišji vrh – k njegovi travi. (Tomažič, 2011)

Bitja → velikan Volvel: kradljivec, pohlepnež, strašljiv.

SKOPUH SEZIDA KAPELICO

V pragozdovih se izgubi puščavnik Lovrenc, saj išče mesto, kjer bi lahko sezidal kapelico, katero mu je v njegovih sanjah naročil njegov varuh sveti Lovrenc. Ko je bil zelo utrujen, je zagledal kmečko hišo ter zaprosil za malo kruha ter prenočišče, a ga je skopuh nagnal. Bog se

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

mu je maščeval in njegov kruh spremenil v kamen, kočo pa v majhno utico. Skopuh nato prosi puščavnika, da naj naredi nekaj, da prekliče to kazen, on pa mu reče, da se lahko oddolži s tem, da mu pomaga sezidati kapelico prav na tem mestu, kjer je prenočil, saj je končno našel pravo mesto. In skopuh mu res pomaga sezidati kapelico. (Tomažič, 2011)

Bitja → jezernik: hrepenel po jezerskih ženicah, vzkipljiv.

ZLODEJ SEZIDA CERKEV

Mož po imenu Bolfenk želi na zelenem Pohorju sezidati kapelico svojemu varuhu. Odpravi se na Pohorje ter najde planoto, na kateri si postavi utico za prenočišče. V sanjah vidi, kako pride zlodej - zelenec ter mu nagaja in se borita, kateri je močnejši. Ko se naslednje jutro zbudi, je vse, kar je uspel sezidati, porušeno in tako se dogaja še naslednje tri dni, dokler k njemu pride zlodej ter mu reče, da mu lahko sezida kapelico in mu neha nagajati, če bo prvi romar, ki bo prišel v kapelico, njegov. Bolfenk po dolgem premišljevanju le pritrdi stavo in začne moliti, da romar ne bi imel duše. Zlodej Bolfenku res sezida kapelico, skupaj nato čakata, kateri bo prvi romar in v kapelico vstopi volk z mrtvo ovco na hrbtu, zlodej pa je zelo jezen zaradi te prevare. Bolfenk je zmagal, torej je bil močnejši kot zlodej. (Tomažič, 2011)

Bitja → zlodej: nesramen, porogljiv, samovšečen.

MARIJIN ZAKLAD

Romarji so hodili na romarske poti k cerkvi in Mariji v dar prinašali darove. Roparja, ki sta se izdajala za viteza, sta s svojimi hlapci ugrabljala romarje, jim pobirala nakit ter jih zapirala v grad, kjer so umirali, saj ni bilo izhoda. Enako so naredili z lepo romarko, ko je romala do cerkve in Mariji prinašala darove. Pretentala sta jo, da sta viteza in da jo hočeta le rešiti pred njegovimi hlapci, ki so jo napadali. Hitro je ugotovila potegavščino ter pričakala kruto usodo v smrti ječi v gradu. Vaščani to izvedo in napadejo hlapce ter roparja in jih zaprejo v ječo pod zemljo, kjer umrejo. Čez nekaj let tukaj mimo pride kmet z dvema voloma, vidi grad ter se spomni na pripovedi o tem gradu, hoče pogledati, če je ostalo še kaj zlata in ga res najde, a Mariji obljubi, da bo zaklad delil z njo, kar pa se ne zgodi, saj je preveč pohlepen. Zgodi se nesreča in vola voziček, na katerem je zaklad, zapeljeta preveč na rob. Vola ni več, zaklad pa se skotali po hribu navzdol in izgine. (Tomažič, 2011)

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

Bitja → zlodeja: nevoščljiva, preračunljiva, mislita samo nase, vse bi rada imela zase, pogubljeni duši obeh roparskih vitezov.

POŠTELSKI ZAKLAD

Živel je drvar, ki je hodil drvarit v skrivnostni gozd Poštelo. Vedno je molil, saj so ljudje pripovedovali, da naj bi tukaj strašilo. Nek večer se mu prikaže bela žena ter mu odpre vhod v jamo. Pove mu, da je ob vhodu v jamo cerkev, v kateri počiva kralj, za njo pa je skrit zaklad. A če ga hoče izkopati, ne sme reči niti besedice. Drvar se tega ne drži in zaklad izgine. To gre povedat vsem v vas in skupaj se še enkrat napotijo tja, da bi izkopali zaklad, a jim prav tako ne uspe, saj en vaščan po nesreči izgovori besedo. Njega nato zakopljejo v podzemlje in skupaj z voli pobegnejo od tam. (Tomažič, 2011)

Bitja → bela žena: prijazna, poštena, lepa, zaupljiva, naivna.

TURŠKI ZID

Turki so napadli Pohorje in zažigali vasi ter zaslužnjevali tamkajšnje vaščane. Vaščani so postavili zid, da bi jih obvaroval pred napadi ter pripravili vse potrebno, da premagajo Turke (debla, čebele). Res je, da jih je na koncu bilo zelo malo, a so Turke odgnali z zvijačo, saj so vaščani za zidom hodili na pečine in spet nazaj za zid ter to ponavljali, da so Turki mislili, da jih je preveč ter se ustrašili in se umaknili boju. Veliko je bilo žrtev, a zmagali so vaščani Pohorja in nazaj dobili tudi nekdanje vaščane, ki so jih Turki med napadom zaslužnjili. (Tomažič, 2011)

Bitja → bela smrt/vrag: neprizanesljiva, brezčutna, gospodovalna.

VRAGOVA NEVESTA

Živela sta revna brat in sestra. Sestra je vsako leto pripeljala domov drugega mladeniča in njen brat ji je rekel, da če bo tako nadaljevala, bo postala vragova nevesta. Nekega dne je prišel mimo mladenič in jo prosil za roko. Tako sta se odločila, da se poročita čez tri tedne. In ko je prišel ta dan, je nevestin brat gnal koze na pašo in tam našel ubogo dekletce. Dekletce mu je povedalo, da je on njen stric in nevesta njena mati. Z njo je prišel domov in jo še enkrat vprašal, katera je njena mati in deklica je pokazala na nevesto ter rekla, da je ona njena mati in jo je zavrгла, ker takrat ni bila poročena. Rekla je tudi, da je zavrгла poleg nje še tri otroke. Nevesta

je trdila, da to ni res in da če je, naj jo vrag vzame za ženo. Njen brat je trdil, da jo je že, saj ji je povedal, da če bo imela vsako leto drugega moškega, bo postala vragova žena. Nevesta je spet trdila, da če je res otrokova mati, naj ji poročni venec na glavi zgori in nek mladenič jo je prosil za ples. Ona je v to privolila. Ker je plesal zelo močno, je sprožil iskrice in res ji je venec na glavi zgorel, ona pa se je od omaganja zgrudila na tla in umrla. (Tomažič, 2011)

Bitja → vrag: nenavaden mladenič, spreten.

ROMANJE V PUŠČAVO

Živela je drvarka s svojimi otroci. Bila je bolna. Na obisk so prišle tri drvarke. Te so ji delale družbo in nabirale zelišča, da bi lahko pomagale ubogi drvariki. Vendar je kaj kmalu na obisk prišla še tretja drvarka. Debela drvarka. Ta je stopila do postelje, v kateri je ležala bolna drvarka, in rekla: »Nekaj sem ti prinesla. Ugotovi, v kateri roki je.« Bolna drvarka ji je odgovorila: »Res misliš, da mi je do ugotavljanja?« in dvignila desno roko. »Kaj kmalu bom odšla za možem.« Debela drvarka je odgovorila: »Res je, kmalu boš odšla za možem.« To so slišali vsi otroci, vendar so se samo spogledali, le najstarejša je brž skočila s peči in se razburila nad debelo drvariko. »Kako lahko pridete našo bolno mater strašiti s smrtjo?« Drvarka je odgovorila. »Tako pravi star pregovor, če prideš do bolnega človeka in imaš v desni roki zemljo, v levi pa kruh, pregovor napoveduje smrt, če bolnik dvigne desno roko.« Kasneje je v sobo stopil še romarski godec, vrgel svojo harmoniko v peč, da se raztegne in pri tej priči vrgel debelo drvariko iz hiše. Usedel se je k postelji in začel igrati na razvlečeno harmoniko. Kmalu zatem se je godec odpravil na romarsko pot v Puščavo. Najstarejša hči je želela zraven, zato se je z izgovorom izmuznila iz hiše in se pritihtapila za godcem, vendar ji je spodrsnilo po spolzkih tleh in planila je tik ob godca. Ko jo je ta opazil, jo je vprašal, kam gre. Ta pa ga je molčeče pogledala in odgovorila, da gre v drvarijo. In skupaj sta jo ucvrla po klancu navzdol. Spotoma sta se ustavila pri križu tam, kjer je njenega očeta pokopala smrt. Ko je godec opazil, da ga deklica ne gleda, je brž pobegnil. Drvarka je ostala sama pred križem. Naenkrat se je pred njo pojavil skrivnostni zelenec, gozdni vrag in zlodejev hostnik. Pristopil je do nje in jo ogovoril. Vendar ta zelenec je bil zloben. Njegov načrt je bil, da deklica poje nekaj strupenih gobanov in tako bi imel že prvo žrtev, kasneje pa bi njeni bolni materi dal spiti strup. Tako bi dobil še drugo žrtev. Marija je vedela, da je deklica dobra, zato je brž poklicala angelčke in jim naročila, naj obvarujejo deklico in njeno mater. Mimo je zopet prišel romar in videl drvariko, kako vsa premražena leži v snegu. Pomagal ji je in prinesel zdravilo. Hčerka se je usedla, k mamini postelji, jo božala po čelu ter

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

se poglobila v njene oči, ki so v sanjah gledale njeno resnično romanje in njen beli grob z vozarskim križem tam gori sredi bele planine. (Tomažič, 2011)

Bitja → skrivnostni zelenec, gozdni vrag in zlodejev hostnik: zloben, pretkan/zvit, preračunljiv, inteligenten/pameten.

JEZERNIK

Pod Roglo se je nekoč razprostiralo veliko temno jezero, v katerem je domoval povodni mož, ki so ga imenovali jezernik. Okoli jezera so se sprehajale vile in živali, saj je bila okolica mirna in spokojna. Globoko spodaj ob Radoljni pa je živel kmet Smodivnik z lakomno ženo Jero. Ta je moža zmeraj, ko je zmanjkalo denarja, pošiljala v okolico jezera sekat največje in najlepše smreke. Ker je jezernika kot zaščitnika narave to zelo jezilo, je poslal h kmetu svojega palčka možuha, da mu v zameno za smreke ponudi mošnjo cekinov. To je nekaj časa tako veljalo. Ker pa je lakomna Jera zahtevala vedno več, jezernik pa te lakomnosti ni hotel več podpirati, je denarja hitro zmanjkalo in je Smodivnik zopet začel sekati okoli jezera. Takrat je jezernik opozoril oba z ženo in jima velel, da naj raje gresta domov in prenehata s sekanjem dreves, sicer ju bo doletela nesreča. Jera tega ni hotela verjeti in je moža silila, da je sekal in sekal. Neke noči pa se je nad jezerom razbesnela strašna nevihta. Jezero je bilo preveč polno in je prestopilo bregove ter odplavilo Smodivnikovo hišo, lakomno Jero, vse hlode in tudi kmeta samega. Jezernik pa se je umaknil v podzemne vode Lovrenških jezer. Iz pravljice vidimo, kako lahko lahkomiselnost pri ravnanju z naravo pusti trajne posledice. (Tomažič, 2011)

Bitja → jezernik: skrben, jezen, maščevalen, sklepal je kompromise.

3.3 DOBRA IN ZLA MITOLOŠKA BITJA TER DELITEV PO SPOLU

V pravljicah, pripovedkah in bajkah smo pregledale slovenska mitološka bitja, jih izpisale in določile značajske lastnosti. Ugotovile smo, da je več bitij slabih in manj dobrih.

Zla bajeslovna bitja	Dobra bajeslovna bitja
skrivnostni zelenec	jezerniki
gozdni vrag	bela žena
kradljiva viteza- zlodeja	gradiške vile
zlodej	bele vile
jezernik (zlodej sezida cerkev)	vile
velikan Volvel	zmaj (jezerski zmaj)
jezernik (seli Črno jezero)	zmaj (gorski zmaj)
vile rojenice	
vodovnik	
povodni mož	
bela smrt	

Tabela 1: Pregled zlih in dobrih bajeslovnih bitij

V pravljicah, pripovedkah in bajkah smo pregledale slovenska mitološka bitja, jih izpisale in jim določile spol. Ugotovile smo, da je več bitij moškega spola in manj ženskega spola.

Moška bajeslovna bitja	Ženska bajeslovna bitja
skrivnostni zelenec	bela smrt
gozdni vrag	bela žena
kradljiva viteza- zlodeja	gradiške vile
zlodej	bele vile
jezernik (zlodej sezida cerkev)	vile
velikan Volvel	vile rojenice
jezernik (seli Črno jezero)	
zmaj (gorski zmaj)	
vodovnik	
zmaj (jezerski zmaj)	
povodni mož	
jezerniki	

Tabela 2: Pregled bitij po spolu

3.4 INTERVJU Z GOSPO SARO KRANER, USTANOVITELJICO OTROŠKE FOLKLORNE SKUPINE JEZERNIK IZ LOVRENCA NA POHORJU

Slika 1: Otroška folklorna skupina

Slika 2: Otroška folklorna skupina Vir: lasten

1. Zakaj ste se odločili ustanoviti Otroško folklorno skupino Jezernik?

Že sama sem kot otrok imela veliko željo plesati pri odrasli folklorni skupini Lovrenc na Pohorju. Želja se mi je uresničila - tako plešem še danes – skupaj že 20 let. S svojo željo, da bodo otroci vsaj malo začutili, kako so živeli nekoč, sem se odločila ustanoviti otroško folklorno skupino z imenom Jezernik in svoje znanje prenesti na njih, preko plesov, pesmi, običajev in oblačil.

2. Koliko so stari otroci, ki obiskujejo vašo folklorno skupino? So se z jezernikom spoznali že prej?

Folklorno skupino sestavljajo otroci stari od 8 do 15 let. Seveda so bajko o jezerniku spoznali že prej – v šoli ali doma, saj bajka sestavlja otroštvo vseh krajanov Lovrenca.

3. Kako ste prišli na idejo za ime skupine?

Ime so izbrali člani folklorne skupine Jezernik – po pohorski bajki, ki je v kraju zelo znana in se na to tematiko v Lovrencu odvija več stvari.

4. Kaj vas je navdihnilo za Jezernikov splet?

Navdih so mi dali otroci med pogovorom o Lovrenških jezerih. Skupaj z otroki smo pregledali bajke o jezerniku in jih priredili v plesne korake, s pesmijo in z igro.

5. Kako so se na temo odzvali otroci?

Splet plesov otroci radi izvajajo, tako da so se teme spleta zelo razveselili in so komaj čakali na začetek učenja. V splet so se zelo vživeli in si kar predstavljali pokrajino (naša Lovrenška jezera), kjer jezernik živi s svojimi palčki, škрати, z vilami....

6. Je bilo težko pripraviti ves splet, razdeliti vloge in izbrati kostume?

Ni bilo težko, saj so veliko idej prispevali otroci folklorne skupine in ker so skupaj že pet let, se med seboj dobro poznajo, tako da si že sami določijo vloge. Kostumi niso nič posebnega, so oblačila, ki so značilna za otroke okoli 20. stoletja, razen kostuma jezernika, ki nam ga je podaril tedanji lovrenški jezernik – gospod Lovro Paradiž.

7. Se vam je zdela predstavitev spleta pred začetkom aktivnega dela pomembna? Zakaj? Kako ste predstavili splet oz. temo spleta?

Pred vsakim začetkom učenja ljudskega plesa je potrebno otrokom na različne načine posredovati čim več informacij iz zgodovine, saj jim le tako odpremo pot v doživljanju tega, kar bomo pri folklori ustvarjali. To je pri otrocih temelj za učenje ljudskih izročil.

8. Kako dolgo ste načrtovali oz. delali splet?

Od priprav, ki so zajemale pogovor, ogled starih fotografij, prebiranje zgodbe, usvajanje novih plesnih korakov in volji dramatizacije do končnega izdelka, pripravljenega za odrsko predstavo, so bili potrebni štirje meseci dela.

9. Ali ste z njim odšli na kakšen nastop? So bili gledalci navdušeni?

S spletom Jezernik smo se predstavili v domačem kraju, na območnem tekmovanju otroških folklornih skupin ter v domu za ostarele v Radljah ob Dravi. Če so bili navdušeni? Mislim, da so bili, saj smo vedno bili deležni bučnega aplavza. Še posebno navdušenje gledalcev smo doživeli v domu starostnikov, kjer bivajo tudi varovanci iz našega kraja. S spletom smo jim obudili spomine na njihov rodni kraj, kjer so preživljali svoje otroštvo.

10. Mislite, da se lahko otroci učijo kulturo kraja tudi preko folklore, ko jim vi predstavite temo oz. splet (v tem primeru zgodbo jezernika)?

- Otrokom lahko preko folklore predstaviš prav vse stvari iz naše preteklosti kraja.
- PREKO JEZIKA – spoznajo šaljivke, zbadljivke, izštevanke.
- PREKO GIBANJA – spoznajo različne ljudske plesne.
- PREKO GLASBE – spoznajo ljudske pesmi in plesne melodije.
- PREKO KOSTUMOV OZ. OBLAČIL spoznajo oblačilno dediščino otrok ali odraslih, značilno za kraj in stoletje, ter sloj prebivalstva (bogati, revni).

11. Boste s folklorno skupino, ki ste jo ustanovili, tudi nadaljevali v prihodnosti?

Moja želja je širiti in ohranjati ljudsko izročilo na otroke. Kako dolgo bom lahko to opravljala, je odvisno od zanimanja članov folklorne skupine Jezernik.

12. Se vam zdi ohranjanje naše kulture kraja preko folklore pomembno? Zakaj?

Ohranjanje kulture in spoznavanje kulture kraja se mi zdi med najpomembnejšimi dejavnostmi, predvsem v današnjem času izobilja. Dobro je, da otroci vidijo, slišijo in poskušajo preko folklorne dejavnosti občutiti vsaj delček tega življenja. Menim, da je prav folklorna dejavnost tista, s katero lahko otrokom prikažeš ali približaš trenutke preteklosti preko različnih področij, t. j. glasbe, plesa, jezika in kostumov. Na takšen način se bodo otroci spominjali našega jezernika, vseh mitov in izročil še v odraslih letih.

3.5 INTERVJU Z ŽUPANOM, GOSPODOM MARKOM RAKOVNIKOM

Naša želja je, da bi v kraju naredili park, ki bi vključeval lovrenško pripovedništvo in kulturno dediščino kraja. Na tak način bi mlade spodbujali k zavedanju naše pomembne dediščine, ki so jo spoštovali naši predniki. Park bi vključeval table z različnimi nalogami, like iz pripovedk, predvsem pa bi mlade in pravzaprav tudi starejše vodil k obuditvi pripovedk, ki so tako rekoč že napol pozabljene. Le malo ljudi ali otrok še bere te stare bukve, saj so na slovenskem trgu veliko bolj priljubljene akcijske, pustolovske knjige, kot pa pripovedke z verskimi motivi. Ravno od tod naša ideja. Kot aplikacijski inovativni projekt smo naredile maketo mitološkega parka Bajke pokukajo v sedanjost. Naš cilj je, da gospoda župana spomnimo na bogastvo našega kraja in mu predlagamo ter predstavimo naš načrt parka.

Slika 3: Župan Lovrenca na Pohorju Marko Rakovnik

Vir: lasten

Kje mislite, da se bi naš kulturni park lahko nahajal?

Kar se tiče zemljišč, bi bilo najbolje, da je v kompleksu šole, to pomeni, da je pomembno, čigava je zemlja. Zato je to vedno najlažje izvesti, če je zemlja občinska, saj s tem ne potrebujemo soglasja od nikogar, seveda pa moramo spoštovati zakonodajo.

Ali poznate kakšen tematski park v Sloveniji ali v tujini?

Na temo bajeslovnih bitij ne, ampak tematske parke na splošno pa sem že videl in slišal za njih. Ideja tematskih parkov je obsežna, od postavljanja tradicionalnih vasi do vaše ideje, ki je res zanimiva.

Ali je v našem kraju že bilo/je kaj podobnega?

Tematski park kot tak ne, obstajajo pa učne poti, ki so tudi črpale svojo obliko iz zgodb, ki so nastale na območju Pohorja. Imeli smo Možuhovo učno pot, ki je bila dolga in prezahtevna, zato smo jo opustili, ampak se bo kasneje obnovila. Pripravlja se torej nova učna pot, v bližini šole, ki bo na temo jezernika z njegovimi pomočniki. In se bo dopolnjevala z drugimi bitji.

Kakšna se vam zdi naša zamisel o ohranitvi naše kulturne dediščine in popestritvi turistične ponudbe kraja?

Vsak kraj ima svoje mite, legende, nekakšno zgodovino, ki jo lahko vidimo skozi bajeslovna bitja in za samo identiteto kraja je to velikega pomena, je pa tudi lahko priložnost na področju turizma, to je magnet za marsikoga in je zelo dobro, da ste prišle do te ideje.

Kaj vi menite o pripovedkah in bajkah?

Pripovedke, bajke, nekaj o kraju, v katerem živimo oz. od koder izvirajo. Te kažejo težave, s katerimi so se spopadali domačini. Ta bitja so jim pomagala premostiti težave, živeti vsakdanje življenje, saj je bilo zmeraj težko. Bitja so plod domišljije in nam povedo, kje na območju Lovrenca so imeli ljudje težave, kje so pričakovali pomoč bitij. Z njimi se kaže identiteta kraja, npr. jezernik, torej morajo biti nekje jezera.

Ali ste že sami kdaj pomislili na kakšen projekt, ki je podoben našemu?

Iskreno, nisem ravno pomislil na bajke, pripovedke, so pa v Lovrencu učne poti, ki izpostavljajo zgodbe, ki izvirajo iz lokalnega območja in zaradi tega je v Lovrencu na Pohorju vedno prisoten jezernik (Jezernikovi dnevi, otroška folklorna skupina Jezernik), učne poti, Skupina škopjenk.

S parkom bi v naš kraj privabili turiste/obiskovalce. Mislite, da bi s tem naredili naš kraj bolj prepoznaven?

Vsekakor. Zagotovo ni že takoj na začetku "bum" ljudi, ampak ko se zgodba postavi ter se nadgrajuje, jo obiščejo ljudje in v kratkem bi verjetno to privabilo tudi medije in kraj naredilo bolj prepoznaven.

Ali ste pripravljeni vložiti sredstva v naš projekt, če se strinjate in če bo projekt uspel? Kje bi lahko sredstva pridobili?

Seveda smo pripravljeni vložiti sredstva v vaš projekt, če bi vaša ideja prišla do te točke. Sredstva bi lahko pridobili pri različnih sponzorjih, s predstavitvijo vaše ideje drugim krajanom in zagotovo bi se med temi našli ljudje, ki se ukvarjajo s podjetništvom, seveda če bi jim bila ideja všeč.

Kaj pravite na prostovoljne prispevke? Lahko bi jih zbirali tudi osnovnošolci.

Ideja je dobrodošla, saj se mi zdi prav, da o mnenju povprašate tudi osnovnošolce, to pa je seveda vaša ideja, zato se morate o tem odločiti same.

3.6 IZVEDBA PRAKTIČNEGA PRIMERA V 7. RAZREDU

Izvedle smo delavnice v 7. razredu. Želele smo preizkusiti poznavanje mitologije med učenci pred in po delavnicah. Najprej so učenci izpolnili vstopne liste, nato so prisluhnilo šentlovrenški bajki Vile in kmetove krave. Na postajah z nalogami so preizkusili znanje in ustvarjalnost o bajeslovnih bitjih Pohorja. Večina učencev se je pri nalogah zabavala, bila ustvarjalna in odkrivala nove zanimivosti. Le nekaj jih je čas izkoristilo za vragolije. A tudi to je bil del igre. Opazile smo, da je dekleta tematika bolj zanimala kot fante. Da bi preverile znanje, smo jim na začetku in koncu delavnic razdelile liste z vprašalnikom o njihovem znanju pred in po delavnicah. Ugotovile smo, da jih je večina že na začetku poznala vsaj osnovne like našega kraja in so na koncu le še malce poglobili svoje znanje in spoznali še druga bitja, ki izhajajo iz mitologije kraja.

3.6.1 ANALIZA VSTOPNIH LISTKOV

Sedmošolcem smo razdelile vstopne listke in zapisali so odgovore.

VSTOPNI LISTEK

1. Katera pohorska bajeslovna bitja že poznaš? Kje si jih spoznal?
2. Ali te zanimajo pohorske bajke, pripovedke, pravljice?

DA

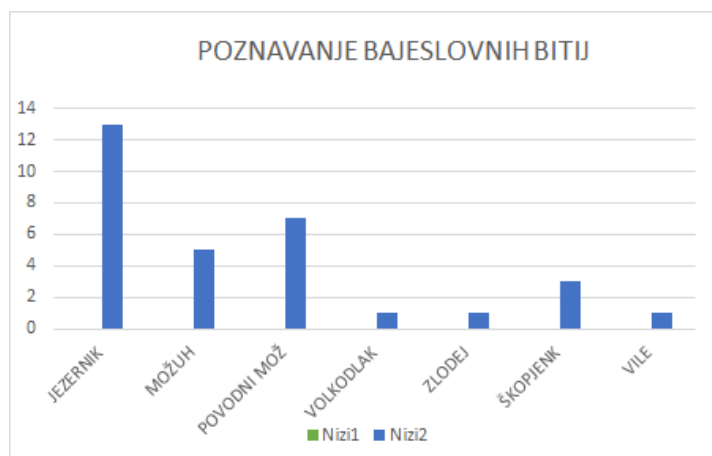
NE

NE VEM

Utemelji odgovor.

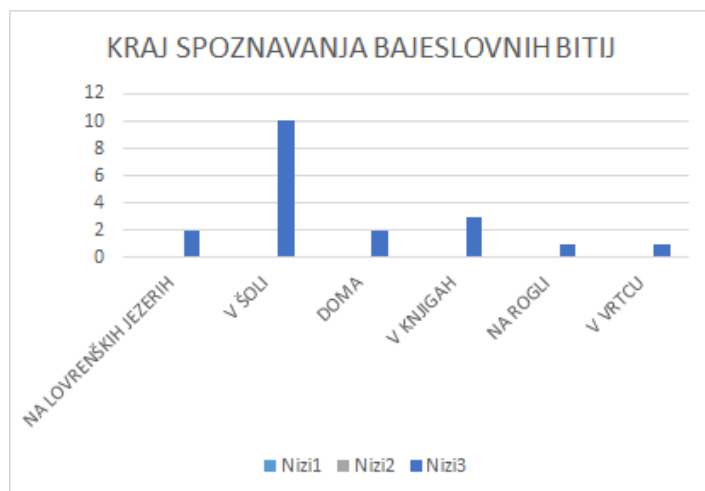
3. Ali si že kdaj slišal kakšno pohorsko pripovedko o bajeslovnem bitju, ki je povezana z našim krajem? Se ti zdijo pripovedke za naš kraj pomembne? Utemelji.

Graf 1: Poznavanje bajeslovnih bitij

Na podlagi grafa smo ugotovile, da učenci dobro poznajo naš simbol kulturne dediščine jezernika. Prav tako jih veliko pozna povodnega moža in možuha. Nekaj manj učencev je napisalo, da poznajo še volkodlake, zlodeje in vile. Iz tega lahko sklepamo, da učenci poznajo nekatere značilne predstavnike mitoloških bitij, ki predstavljajo Pohorje in naš kraj.

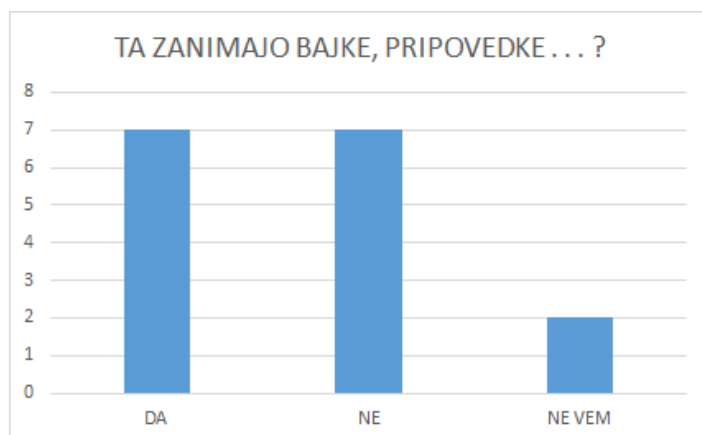
Graf 2: Kraj spoznavanja bajeslovnih bitij

V vprašalniku nas je tudi zanimalo, kje so učenci že spoznali določena bitja oz. od kod so jim poznana. Največ učencev je bitja spoznalo v šoli, pri pouku, ko so se o tem pogovarjali in učili. Trije učenci so bitja spoznali v knjigah, kar je pričakovano, lahko bi bilo mogoče malo več učencev, ki bi bitja spoznali v knjigah, saj je prebiranje literature eden od pomembnih načinov za spoznavanje kraja. Dva učenca sta bitja spoznala na Lovrenških jezerih in doma. Izjava se nam zdi odlična, saj je primerno, da učenci bitja spoznavajo tudi v domačem kraju – s sprehodom po naravi in pa seveda, da otroci slišijo pričevanja tudi doma, ko jim mogoče babica

ali dedek pripovedujeta o njih in se tako učijo tudi oni. En učenec je izjavil, da je bitja spoznal na Rogli, tudi to vključuje spoznavanje skozi naravo, saj imamo na Rogli veliko zanimivih znamenitosti, ki vključujejo bajeslovna bitja. Prav tako je en učenec povedal, da je bitja spoznal že v vrtcu, prav je, da otrok bitja in kraj spoznava že od malega naprej s pesmimi, igrami, pravljičami.

Graf 3: Zanimanje za bajke, pripovedke in pravljičice

Utemeljitev za odgovor DA

Ker je v redu, da vemo kaj o tem.

Ker so pomembne.

Ker povedo razen o teh bitjih tudi o zgodovini Lovrenca na Pohorju.

Utemeljitev za odgovor NE

Ker jih nimam rad.

Saj mi niso všeč.

Utemeljitev za odgovor NE VEM

Malo, vendar ne predvsem.

Veliko jih še ne poznam.

Ker jih ne poznam zelo dobro in tiste, ki mi niso všeč.

Ali si že kdaj slišal kakšno pohorsko pripovedko o bajeslovnem bitju, ki je povezana z našim krajem?

Se ti zdijo pripovedke za naš kraj pomembne?

Utemeljitev:

Za jezernika. Da, so pomembne, saj so značilnost našega kraja.

Da, saj govorijo o lovrenški zgodovini.

Sem že slišala. Te zgodbe se mi zdijo pomembne, saj lahko z njimi pridobimo turiste.

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

Ne, saj se tukaj nič ne dogaja.

Sem že slišala. Zdijo se mi pomembne, saj na nek način z njimi spoznavamo naš kraj, zgodovino, dediščino.

Da, sem že slišal za njih. Pomembne so zato, da nas kaj naučijo.

Da. Zelo pomembne so za našo kulturo in pravzaprav tudi za dediščino.

S to raziskavo med sedmošolci smo ugotovile, da so učenci bolj aktivni, kadar uporabljamo sodobne metode poučevanja. Tudi prihodnje generacije bodo lahko uporabljale maketo parka Bajke pokukajo v sedanjost in upamo, da tudi resničen park.

Slika 4: Učenci poslušajo bajko Krave iz Lehna

Slika 5: Učenci kuhajo "napoje"

Slika 6: Učenci igrajo igro

Slika 7: Učenci kuhajo "napoje"

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

Slika 8: Maketa parka Bajke pokukajo v sedanjost

Slika 9: Učenec se preobleče v vilo

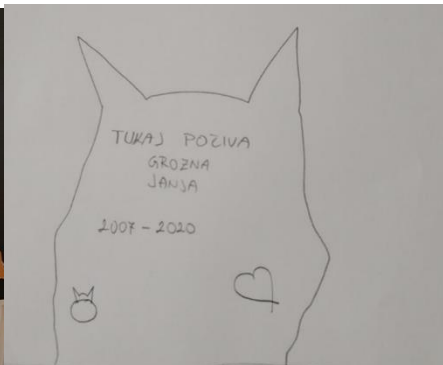
Slika 10: Učenec se preobleče v vilo

Slika 11: Učenca uprizarjata igro med vilo in kmetom

Slika 12: Učenci delajo vragolije

Slika 13: Učenka nariše svoj grob

Vir: lasten

3.6.2 ANALIZA IZSTOPNIH LISTKOV

Na koncu ure smo učencem razdelile še izstopne listke.

IZSTOPNI LISTEK

1. Katera pohorska bajeslovna bitja si spoznal?
2. Ali te zanimajo pohorske bajke, pripovedke, pravljice? Obkroži ustrezen smeško.

ZAGOTOVO

50/50

NE

3. Ali bi obiskal park pohorskih bajeslovnih bitij?
 - (a) Zagotovo.
 - (b) Da, če bi bil v mojem kraju.
 - (c) Ne zanima me.

ZELO ZANIMIVA

OK

DOLGOČASNA

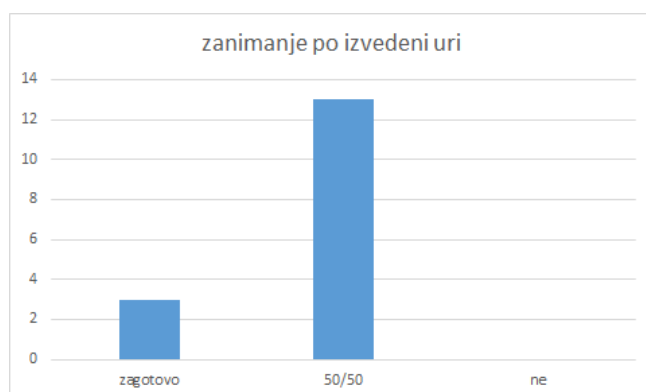
5. Kaj vam je bilo najbolj všeč?

Graf 4: Spoznavanje novih mitoloških bitij

Učenci 7. razreda so na delavnicah spoznali nekatera bajeslovna bitja. Največ učencev, in sicer 9 učencev, je spoznalo oz. si najbolj zapomnilo bajeslovna bitja vile, 3 učenci so si najbolj zapomnili jezernika in možuha, kar je presenetljivo, saj bi verjetno največ učencev moralo poznati prav tega, ker označuje naš kraj. 2 učenca sta spoznala še čarovnice in vraga, škrate in zmaje pa sta spoznala skupno 2 učenca. 1 učenec je od tega spoznal vsa bajeslovna bitja in lahko iz tega sklepamo, da jih prej ni poznal, kar je malo nenavadno, 1 učenec pa nič novega, saj je poznal že vsa bitja. Sklepamo lahko, da so si učenci najbolj zapomnili vile, saj nastopajo v mnogih risankah. Bitja, ki niso prijaznega značaja, pa lahko sklepamo, da si je zapomnilo malo učencev, saj si po navadi učenci bolj zapomnijo dobre lastnosti in značilnosti bitja, kot pa tiste slabe.

Graf 5: Zanimanje učencev po izvedeni uri

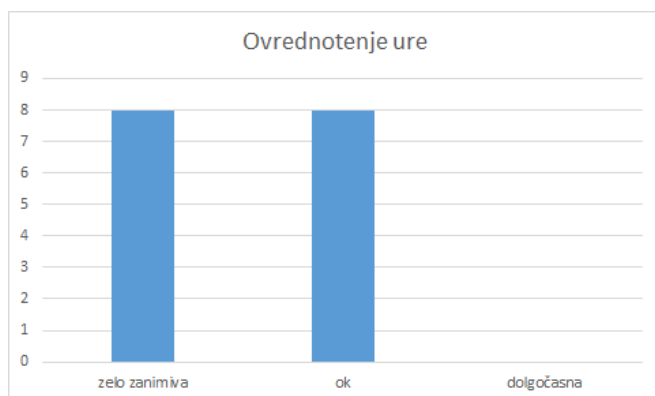
Za idejo o parku smo povprašale tudi učence, saj smo hotele videti njihov odziv na park in celotno zamisel. Seveda smo menile, da če za park ne bi bili zainteresirani učenci naše šole, je ideja odveč. Razberemo lahko, da je naša ideja primerna, saj bi 13 učencev od 16 verjetno obiskalo park, 3 pa zagotovo. Nihče ni izjavil, da parka ne bi obiskal. S tem imamo potrditev, da učence park zanima in da če bi park kdaj ustanovili, bi verjetno imel veliko obiskovalcev, med njimi predvsem učence naše šole.

Graf 6: Zanimanje za obiskovanje parka

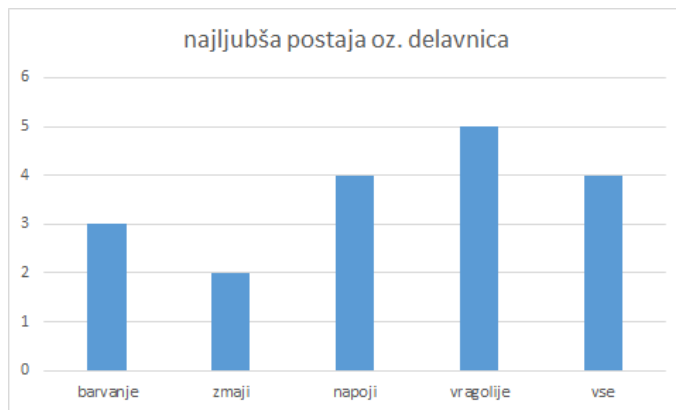
Zanimalo nas je, ali bi učenci sploh obiskali park mitoloških bitij. Ugotovile smo, da bi učenci bili pripravljene obiskati park, če bi bil v njihovem kraju. Nekaj učencev bi park obiskalo tudi, če se ne bi nahajal v njihovem kraju. En učenec pa se je odločil, da parka ne bi obiskal in da ga ne zanima. Iz teh podatkov lahko sklepamo, da je več kot tri četrtine učencev zainteresiranih, torej jih ideja zanima in bi jim bilo všeč, če bi se kaj takega uresničilo in izvedlo.

Graf 7: Ovrednotenje ure

Učencem se je izvedena ura zdela precej zanimiva in dojel so razliko med navadno uro in na drugačen način izvedeno uro. Glede na analizo je bila polovici učencev ura v redu, polovici pa zelo zanimiva. Nobenemu učencu ura ni bila dolgočasna, kar smo pričakovale, saj vemo, da imajo učenci radi ure, v katerih lahko izkažejo svoje sposobnosti in sodelujejo. Pa tudi več odnesejo od ure, ki je narejena bolj aktivno, kot pa da samo sedijo in poslušajo razlago.

Graf 8: Najljubša postaja oz. delavnica

Učenci so se ob obiskovanju različnih delavnic zabavali. Najbolj jim je bila zanimiva postaja, kjer so morali drug drugemu nagajati in izvesti razne vragolije. Nekaterim je bilo všeč vse in so se zabavali na vseh postajah. Na drugem mestu je bilo varjenje napojev, kjer so morali uporabiti različne sestavine, kot je na primer modrost gozdnih škratov. Zanimivo jim je bilo tudi, ko so si vsak zase prostovoljno izbrali, če bodo pobarvali kakšnega zmaja. Všeč jim je bilo tudi, ko so morali zmajem pomagati poiskati njihov ogenj. Ostale delavnice jim niso bile tako všeč.

Za vsako postajo v mitološkem parku smo pripravile nalogo, ki se navezuje na izbrano mitološko bitje.

Prva naloga: Vile

Kot veste, so vile kmetom večkrat svetovale, kdaj in kako naj delajo na njivah, da jim bodo pridelki uspeli. Kmetje so vile poslušali in delali tako, kot so jim naročile in dobili so lepe pridelke, vile pa v zameno za svetovanje nekaj mleka ali kaj drugega.

Sedaj ste na vrsti vi!

Predstavljajte si, da ste kmetje in vile. Kaj bi vile svetovale kmetom pri njihovem delu?

Na voljo imaš vilinski kostum ter vilinski prah. Zaigrajte vlogo kmetov in vil.

Druga naloga: Coprnice

Čaranje ali magijo oz. sposobnost čaranja je človek začel uporabljati že v najstarejših civilizacijah, ko je skušal z obredji, zaklinjanji, uročitvami in drugimi čarovniškimi dejanji vplivati na naravo, ljudi, živali in na dogajanja okoli sebe. Magične dejavnosti in prerokovanja

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*.
Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

so imela pomembno vlogo v preteklih družbah, zato so funkcijo opravljale le izbrane osebe (svečeniki, vrači), za katere so verjeli, da znajo priti v stik z onstranstvom, duhovi in demoni. Tovrstni predstavniki svet je eden najstarejših verskih ideoloških sistemov, ki vključuje številne rituale in verovanja v nadnaravne sile.

Na Slovenskem so čarovnice imenovali različno, največkrat so jim rekli kar coprnice, znana pa so tudi druga imena (vešča, vračnica, štriga, klekarca, furia), seveda pa so imeli številna imena tudi čarovniki (čarnik, čarodej, vrač, vedavec, zduhač).

Čas je za tvojo preobrazbo!

Postani coprnik ali coprnica. Izmisli si svoje coprniško ime, se preobleci in si izmisli svoj urok, ki bi izboljšal slovenski narod. Na voljo imaš oblačila, zelišča, kotel, epruvete, recept. Opazuj naravo okoli sebe in poskušaj z naravnimi materiali zacoprati svet.

Tretja naloga: Škopjenk

Škopjenk, mali možiček, ki gleda le nase. Nesramen, inteligenčen in zbadljiv. Takšna osebnost nikomur ni kaj prida. Pomagaj mu. Skuhaj napoj, ki mu bo pomagal, da bo postal prijazen ter spoštljiv.

Četrta naloga: Možuh

Možuhi so bili eni tistih, ki so zelo radi pomagali kmetom. To so bili drobceni škratje, ki v zameno za pomoč niso potrebovali ničesar drugega kot dobroto. Igrajte se pantomimo v parih in eden v paru naj pokaže dobro delo, njegov partner pa mora ugotoviti, za katero delo gre. (Primeri: Možuh pomaga kmetu pri obiranju jabolk.)

Peta naloga: Škrati

Burja je škratom odnesla njihove kapice. Med sunki vetra so se te pomešale. Pomagaj vsakemu škratu najti pravo kapico. Poveži.

Slika 14: Poveži škrate in kapice

Vir: lasten

Šesta naloga: Vrag ali zlodej

Kot veš, so zlodeji in vrage zla bitja, ki pogosto ponagajajo ljudem, vilam, jezernikom, zmajem in celo drug drugemu. Predstavljaš si, da si porogljivi zlodej, ki nagajaš ljudem. Kaj bi bila tvoja prva vragolija? Izdaj nam zamisel, ki bi jo ušpičil.

Sedma naloga: Zmaji

Kakšni so vam najbolj všeč? Mogoče oranžni, rumeni, zeleni, veliki, majhni. Le kakšni? Če ste kdaj odšli na kratek sprehod kam v pečine in videli kakšno jamo, je v njej zagotovo počival kakšen star zmaj brez moči, ali pa je mogoče jamo celo stražil kakšen zmaj in letel nad njo. Tudi če bi se z zmajem srečali, vam verjetno ne bi naredil nič žalega, saj je večina zmajev dobrega srca. Le svojo votlino skrbno pazijo in kdaj pa kdaj zakašljajo ogenj skozi grlo. Veliko zmajev pa se hladi v vodi – tam, kjer je mir in tišina. Tako da če greste kdaj na sprehod med pečine, bodite pazljivi, da ne padete v vodo, saj je tam veliko luž, mlak in zmajevih bazenov.

Narisane imate zmaje, ki si zelo želijo novega doma, prostora, kjer bi se lahko v miru sproščali v topli vodi, ter tako ne bi motili domačinov. Pomagaj jim najti ogenj, ki ga je veter odpihnil daleč stran in naši zmaji se sedaj ne morejo braniti in bruhati ognja. S pomočjo kamenja našim zmajem sestavi novo bivališče na hribu ter zraven ustvari majhno kopališče. Na listkih imate ognjene zublje, ki jih je veter odpihnil našim zmajem. Pomagaj jih najti.

Slika 15: Zmaji

Vir: lasten

Osma naloga: Nočni pogrebci

Zaigrajte prizor pogreba ponoči. Razdelite si vloge in se poskušajte vživeti in si predstavljati, da ste nočni pogrebci.

Deveta naloga: Smrt

Nekoč so verjeli, da je smrt živa podoba neke stvari in na to niso gledali kot danes, ko večina ve, da se smrt pojavi ob človeku, ki umre in temu pravimo smrt, ki pa ni živa podoba nečesa. Vsak ima na to svoj pogled, razmišljanje vemo pa le eno, da smo ob smrti nekoga vsi žalostni. Smrt se lahko pojavi zaradi različnih razlogov in večina ljudi se smrti boji, saj nihče ne ve, kako je tam nekje, med zvezdami. A vsi jo bomo enkrat dočakali in nato nimamo prav nobenega vpliva. Smrt je vedno sama in vsakega doleti.

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

Predstavljaš si, da ti je smrt prišla sporočit, da boš umrl in ti si lahko sam izdelal grob, v katerem boš bival, ko boš umrl. Takoj se loti dela in si izmisli svoj grob, ob katerem bo vsakemu zastalo srce od razburjenja in strahu, vsak si bo zapomnil, kje počivaš.

Deseta naloga: Mora

Vsakega je kdaj že tlačila in mučila kakšna mora. Vsak pozna tisti grozen, neprijeten občutek, ko se zbudiš preplašen in ne veš, kaj bi naredil. Mora pozna strahove vsakega človeka, zato se moramo z njimi včasih spopasti in jih poskušati premagati in takrat nam mora nič več ne more, saj nimamo več strahov, ki bi jih lahko izkoriščala za njene zlobne namene in nas s tem mučila.

Sedaj boš imel priložnost in se boš lahko spopadel s svojim največjim strahom v življenju in mora ti ponoči ne bo več težila, imel boš samo še lepe sanje. Izdelaj si svoj lovilec sanj, ki naj bo po tvojem okusu. Ob njem se moraš počutiti varno in lahko mu poveš vse, kar te teži. Zagotovo bo pregnal grdo moro iz tvojih sanj in tako tudi vse tvoje strahove. Bodi ustvarjal in naredi lovilec sanj podoben tvojemu strahu in tako bo tvoj strah vedno nad teboj in se boš lahko soočil z njim in z moro, ki te preganja.

Enajsta naloga: Jezernik

Na voljo imaš oblačila in izberi si tri, ki jih boš oblekel. Nato si predstavljaš, da si jezernik in zapleši ples. Koreografijo si izmisli sam.

Dvanajsta naloga: Jezernik

Jezernika skrbi zaradi krčenja gozda. Želi obvarovati naravo, vendar ljudje kar naprej želijo več in več lesa. Jezernik potrebuje pomoč! Naredi svojo eko hiško iz naravnih materialov.

4 ZAKLJUČEK

Vse se zelo dobro zavedamo, da je kulturna dediščina zelo pomembna. Povezuje nas s preteklimi rodovi, daje smisel naši sedanosti in postavlja cilje za prihodnost.

Ideja za naš aplikativni inovacijski projekt se je rodila v preteklih letih, saj smo se v sedmem razredu zelo posvečale slovenski in tudi grški mitologiji. Svoje domišljije o bitjih smo takrat izražale z risanjem slovenskih bajeslovnih bitij, ki smo jih spoznale pri pouku. Brali smo tudi bajke, tako slovenske kot grške, slovenske pripovedke. Za pusta smo se našemili v grške bogove in heroje. Zastavile smo si nalogo, da bomo tudi me izdelale aplikativni inovacijski projekt, v katerem se bomo posvetile slovenski mitologiji oz. bajeslovnim bitjem Štajerske, Koroške in Lovrenca na Pohorju.

Le malo ljudi se še zaveda ohranjanja literature, saj v današnjem modernem času vse piše na spletu. Tako starejšim kot mlajšim generacijam želimo odpreti oči in jim pojasniti, da bajke, pripovedke ali pravljice niso za v koš. Tukaj govorimo predvsem o starejših pripovedkah. Mladi, predvsem otroci, berejo le moderne knjige. Nismo še videle otroka, ki bi si kdaj sposodil knjigo o mitoloških bitjih. Otrokom sežejo oči do tiste stvari, ki jim je zanimiva. To nam je povsem jasno, vendar je naš namen, da jim bajeslovni svet predstavimo na zanimiv in poučen način. Naredile smo maketo parka in naloge. S tem bi ohranile pohorski bajeslovni svet in ga znova obudile, predvsem pa ohranjale kulturno dediščino.

Teoretični del zapišemo s pregledom virov o zgodovini in legi Lovrenca na Pohorju. Posvetimo se raziskovanju slovenske mitologije. V empiričnem delu se v raziskavi lotimo pregleda bajk, pripovedk in pravljic, jih obnovimo ter bajeslovna bitja razdelimo med dobra in slaba, razvrstimo jih po spolu. Kot aplikativni inovacijski projekt pripravimo maketo mitološkega parka, ki bo za učenje in razvedrilo služila še naslednjim generacijam, popestrila pa bo tudi turistično ponudbo našega kraja. Maketo mitološkega parka predstavimo učencem 7. razreda. Z vstopnimi in izstopnimi listki raziščemo odnos sedmošolcev do bajeslovnih bitij. Temeljni namen raziskovanja uresničujemo s praktičnimi primeri učenja o bajeslovnih bitjih našega kraja na drugačen in sproščen način, ko pripravimo delavnice za učence 7. razreda ter opazujemo njihovo doživljanje, predvsem pa pridobljeno znanje. Izvedemo intervju z ustanoviteljico Otroške folklorne skupine Jezernik Saro Kraner in z županom Markom Rakovnikom, kateremu predstavimo inovacijski projekt.

Breznik R., Gumzar E., Kraner G. (2020). *BAJKE POKUKAKO V SEDANJOST*. Raziskovalna naloga. OŠ Lovrenc na Pohorju.

V H₁ smo želele ugotoviti, ali je več bitij moškega ali ženskega spola. Z izpisom bitij in njihovo uvrstitvijo v tabelo smo dobile odgovore. Ugotovile smo, da je več bitij moškega spola. Na podlagi podatkov lahko s prepričanjem potrdimo hipotezo.

V H₂ smo želele raziskati, ali je več bitij dobrih ali slabih. Bitja smo najprej izpisale, kasneje preštete in ugotovile, koliko je slabih, koliko pa dobrih. Ugotovile smo, da je več bitij slabih oz. zlobnih. Našo hipotezo po pregledanih podatkih ovržemo, saj smo pred raziskovanjem bile prepričane, da je več mitoloških bitij dobrih.

V H₃ smo hotele ugotoviti, ali učence sploh zanima pohorska mitologija in vsa mitološka bitja, ki jih poznajo, če so učenci zato zainteresirani in kako zanimiva se jim zdi ta snov oz. tema. Ugotovile smo, da jih mitologija zanima z motiviranjem, tako da lahko to hipotezo potrdimo.

V H₄ smo opazovale učence, njihovo sodelovanje in zanimanje pri drugačni uri pouka, predvsem smo opazovale njihovo reakcijo ob predstavitvi naše ideje o parku in poslušale njihova mnenja in ugotovile, da maketa parka Bajke pokukajo v sedanjost z drugačnim načinom spoznavanja učence bolj pritegne k poslušanju in prepoznavanju kulturne dediščine. Učenci si želijo park bajeslovnih bitij, saj bi v njem doživeli osebno izkušnjo in bi aktivno spoznali pohorska bajeslovna bitja. Tako lahko potrdimo hipotezo.

V H₅ smo želele ugotoviti, kakšno vlogo imajo mitološka bitja v kulturni dediščini Lovrenca na Pohorju. Podatke smo našle na spletu, seveda pa je k našemu odgovoru zelo dobro prispeval intervju z županom Markom Rakovnikom. Ta nam je povedal, da imajo mitološka bitja izjemno veliko vlogo v kraju in da brez ne bi bil tak, kakršen je sedaj. To hipotezo torej lahko potrdimo.

Nadaljnje delo je zagotovo namenjeno uresničitvi ideje in postavitvi parka Bajke pokukajo v sedanjost, izdelavi natančnega načrta, postavitvi postaj z nalogami, pripravi tabel in rekvizitov. Navodila za naloge bi pripravili tudi v angleščini in nemščini, v naš kraj pa povabili učence drugih šol in turiste.

5 VIRI IN LITERATURA

KNJIŽNI VIRI

1. Gričnik, A. (1995). *Noč ima svojo moč*. Ljubljana: ČZD Kmečki glas.
2. Koprej, M. (2008). *Od ajda do zlatoroga – Slovenska bajeslovna bitja*. Ljubljana: Mohorjeva založba.
3. Kunaver, D. (2014). *Slovensko ljudsko izročilo v šolskih klopeh*. Ljubljana: Dušica Kunaver, kulturna publicistika.
4. Mlinarič, J. (1991). *Lovrenc skozi stoletja*. Lovrenc na Pohorju: KS Lovrenc.
5. Möderndorfer, V. (1977). *Koroške pripovedke*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
6. Tomažič, J. (2011). *Pohorske pravljice*. Bilje: Studio RO – Humar.

ELEKTRONSKI VIRI

1. Baigot, S., Kasjak, A. (1997). *Možuh. Etnografsko razstavišče Lovrenca*. Pridobljeno s: https://www.kamra.si/images/mmelementi/dokumenti/1387_199704318.pdf
2. *Društvo pesnikov slovenske glasbe*. Pridobljeno s: <https://hohner.wixsite.com/dpsg2/anton-gricnik>
3. *NTC sistem učenja. Učenje skozi igro*. Pridobljeno s <https://www.ntcslovenija.com/>
4. *Občina Lovrenc na Pohorju. Predstavitev občine*. Pridobljeno s: <https://www.lovrenc.si/objave/347>
5. *SSKJ²*. Pridobljeno s: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=%C5%A1krat>
6. *Škopjenk*. Pridobljeno s: https://andrej.mernik.eu/kraj/ljudsko_izrocilo/vrazeverje/